

על קו התפר: קונטקט אימפרוביזציה ומחול בישראל

לילך גביש

בשנים האחרונות סצינת הקונטקט אימפרוביזציה (contact improvisation) בישראל מתפתחת, גדלה ומאגדת סביבה יוצרים ואנשים שטכניקת התנועה הזאת תורמת להם באופנים שונים. לאחרונה ניכרים ניצנים של התקרבות בין עולם הקונטקט לעולם המחול המקצועי בארץ, אבל החיבור בין שני העולמות, שמתקיים בטבעיות באירופה ובארצות הברית, עדיין מתקבל כאן לא פעם בהרמת גבות. התגובות הספקניות מאפיינות בעיקר רקדנים, אבל גם חברי קהילת הקונטקט אינם נקיים מהן.

ורטיגו היא בין להקות המחול הבודדות בישראל שמשתמשות בטכניקת הקונטקט באופן פעיל, הן להכשרת תלמידים והן על הבמה. אחד משיעורי היסוד בבית הספר של הלהקה הוא שיעור קונטקט אימפרוביזציה, שנכלל בתוכנית הלימודים לצד מחול מודרני ובלט קלאסי. "אנחנו רוצים שהרקדנים שלנו יהיו חלק מעניין הקונטקט", מסביר עדי שעל, שותפה של נעה ורטהיים בוורטיגו. "יש סצינה של מחול מקצועי ויש סצינת קונטקט, ולכל אחת מהן יש קיום עצמאי. בעיני ובעיני נעה, כשבשלב ההכשרה של רקדן מקצועי יש מפגש בינו לבין קונטקט, מתרחש קסם בלתי רגיל, שכבר ראינו כמה

פעמים. הקונטקט אימפרוביזציה היה נוכח ביצירה שלנו גם כשאנחנו רקדנו, מאז הדואטים הראשונים, עד כדי כך שעשינו קונטקט בלי לדעת מה זה קונטקט. היתה לנו הרבה עבודת partnership, סיפרו לנו שיש טכניקה כזאת והתחלנו לחקור אותה בארץ ובעולם".

הקונטקט התחיל כמחקר של אנשי מחול במשקל, בתעופה ובמתן אומן בבן הזוג. "אחת החוויות החזקות שלי היתה הופעה של סטיב פקסטון וליסה נלסון (האבות המייסדים של הקונטקט, בראשית שנות ה-70)", מספר שעל. "זאת היתה חוויה שלימדה אותי הרבה, הופעה שכולה אימפרוביזציה. עם כל שוחרי הקונטקט מישראל באנו לראות את ההופעה בפסטיבל בווינה. הציפייה היתה לראות אנשים מתעופפים באוויר. מה שבסופו של דבר ריגש אותנו, והאנשים האלה בני 70, היה שלאורך כל ההופעה סטיב היה בצד אחד של הבמה וליסה בצד השני, והיתה תקשורת מדהימה ביניהם אף על פי שהם לא נגעו אחד בשני. היו ביניהם הקשבה, אומן, נדיבות ויכולת לפנות את המרחב זה לזה, אבל לא היה מגע. ואז הבנו שקונטקט אימפרוביזציה זה לא בהכרח להימרח אחד על השני. גם בלי מגע יכולה להיות המון עוצמה".

"בדרך כלל רואים בקונטקט ובעולם המחול שני מעגלים נפרדים", מוסיף שעל. "יש הרבה רקדנים

מצוינים שלא יודעים שום דבר בקונטקט ויש רקדני קונטקט מופלאים שלא עשו פלייה בחיים שלהם. בסצינה המקצועית אנחנו עוף מוזר. אנחנו לא בביצה, אלא על ההר, ועכשיו בכפר שלנו (ראו כתבתו של חרמון, גיליון זה). אנחנו תופשים את עצמנו כלהקה מקצועית, ששותפה למסר של הקונטקט. בברלין אתה יכול לפגוש רקדנים מקצועיים על במה פתוחה. בתל אביב אני לא רואה את הרקדנים המקצועיים בג'אמים. כשאני מביא את התלמידים שלי לפסטיבל הקונטקט שואלים אותי, 'מה, הם רקדנים עם פוזות?' אנחנו שותפים בפסטיבל ומאמינים שחשוב שהרקדנים ישתפשו בקונטקט ושה יעשה אותם רקדנים יותר טובים ואנשים יותר טובים. כשרקדן נותן סולו מקדים ורקדן נוסף נכנס לתוך המרחב שלו, הוא יידע איך להתעסק אתו. זו אחת הסיבות שאנחנו עוסקים בזה".

לפי ההערכה המקובלת, בישראל יש כמה מאות רקדני קונטקט, שלפחות כ-150 מהם רוקדים על בסיס קבוע. סביב העניין נוצרה קהילה ופועלות מסגרות הכשרה, כמו play של אילנית תדמור והקבוצה ביפו בהנהלת איתי יטוב. כ-20 מורים מלמדים קונטקט באופן קבוע ולהקות מחול מקצועיות מזמינות אותם מדי פעם להעביר שיעורים לרקדנים.

בפסטיבל הקונטקט השביעי, שהתקיים בדצמבר מחול עכשיו | גיליון מס' 15 | ינואר 2009 | 55

האחרון, השתתפו מורים ואמני קונטקט מישראל ומהעולם. הפסטיבל נמשך שלושה שבועות, שהחלו בטיול של המשתתפים באוטובוס באתרים שונים בארץ שבהם רקדו, נמשכו בשבוע חממה שהתקיים השנה במשגב והסתיימו בשיעורים ובסדנאות פרטניות בתל אביב. בשעות היום היו שיעורים ובערבים התקיימו ג'אמים והופעות.

את הפסטיבל יסדו לפני שבע שנים דרור זוהר ואוסי אלעד, על פי מודלים מחו"ל ובעיקר מגרמניה. עם השנים התרחב הפסטיבל. זוהר, שהפיק את הפסטיבל במשך שש שנים, החליט למסור אותו לניהולה של הקהילה. בימים אלו מוקמת עמותת הקונטקט הישראלית, שתאגד יוצרים ומורים.

ריבי ניסים, מנהלת פורטל "דרך גוף" לאמנויות בתנועה (bodyways), שמשמשת את חברי קהילת הקונטקט, מקיימת אירועים קטנים לאורך השנה. אחד מהם, חגיגה אורבנית, התקיים בנובמבר בתל אביב בשיתוף עם מוסך הגוף, תיאטרון הגוף, סטודיו נעים וסטודיו Play. "זו קהילה אמיתית, שקיבלה ביטוי באינטרנט, שמאפשר התפתחות אורגנית. אנשים נותנים לעצמם לחוות ולהופיע", אומרת ניסים. מתוך הקהילה שהתפתחה נוסדו קבוצות והרכבי תנועה חדשים, כמו הרכב אוקטט וקבוצת האימפרוביזציה אימפולס. ניסים משתתפת באימפולס עם 15 חברים נוספים, שביניהם רקדנים מקצועיים וכאלו שלא עברו הכשרה מקצועית. "בכל השנים שאני בתחום, ניסיתי למצוא מכנה משותף לריקוד ולקונטקט אימפרוביזציה", מספרת ניסים.

"בפסטיבלי הקונטקט רוב העיסוק הוא הנאה מהתנועה ולערבי הג'אם יש איכות של שיתוף ואמנות המופע", אומרת אילנית תדמור, מייסדת סטודיו Play. "בשנים האחרונות אני פחות מתעסקת בקונטקט ומתעניינת יותר באימפרוביזציה. המקום של הבמה בעולם הקונטקט מעלה הרבה שאלות. אני רואה שהבמה דורשת דברים נוספים. כאדם שמופיע באימפרוביזציה, אני יודעת שיש המון שלבים של עיבוד ואימון כדי להביא משהו אל הבמה.

"כשהתחלתי לפעול, עולם הבמה ועולם הקונטקט היו רחוקים מאוד זה מזה", ממשיכה תדמור, שהחלה את קריירת הריקוד שלה כתלמידת מחול באקדמיה לפני כ-15 שנה. "היום יש התקרבות בין העולמות, אם כי הסצינות עדיין נפרדות. יותר ויותר רואים שימוש בטכניקת הקונטקט על הבמה, בין אם בצד האקרובטי ובין אם בשפה שעוברת עיבוד לכוריאוגרפיה. בעיני קונטקט זו טכניקה שמשמשת בסיס ליצירה ולא אמנות מופע. בזה אני חלוקה על אנשי קונטקט, שיכולים לשים אותו על הבמה כמו שהוא. בקונטקט יש למידה על הגוף והנפש ויש רקדנים מקצועיים שמשתמשים בזה ככלי להתפתחות אישית ומקצועית. אבל עולם הקונטקט נוגע בעוד

נקודות. יש בו משהו חברתי וקהילתי ואני מוצאת אצלי צד של מודעות חברתית. בזה הקונטקט מושך אותי.

"באירופה החיבור הזה הרבה יותר קיים. בישראל, מעניין לראות עד כמה אנחנו עוסקים בגבולות ובהפרדות, אולי כי זאת מדינה צעירה ואולי כי אנחנו חיים במלחמה. מצד אחד אנחנו פתוחים ומצד שני מקובעים. בחו"ל יש הרבה יותר מעברים חופשיים ומעמיקים. ורטיגו מאוד ייחודיים בשילוב שיצרו".

"אנחנו מייצגים את הניסיון למצוא את המשותף בין העולמות האלו, וזה לא תמיד עובד", אומר שעל. "שיעור בקונטקט אימפרוביזציה זה טוב ויפה, אבל כשננסים לתהליך של יצירה שברוב המקרים מתחילה מתוך אינטואיציה, דרך התנועה של הרקדנים, ואני אומר יופי, בואו נחזור על זה, נוצרת בעייתיות. לשחזר משהו שנעשה אינטואיטיבית ולקבע אותו, זאת תורה בפני עצמה. נדירים המקרים שאנחנו משאירים חלל מסוים לאימפרוביזציה על הבמה בזמן אמת".

תומר שרעבי עובד בשנתיים האחרונות עם קבוצת יוצרים ששניים מהם, עידו צדר ואורן קדוש, עברו הכשרה לא קונווציונלית במחול, "יש להם יכולת ביטוי מאוד גבוהה ויחד אנחנו נוגעים במשהו רב פנים", אומר שרעבי. "כל אחד מאתנו הוא טיפוס. בעבודה יש אלמנטים של התאמה ושל מורכבות אישית. כל אחד מביא צבע קצת שונה. בחרנו אחד בשני מתוך תחושות בטן וראייה מופשטת, ממקום של מי עומד מולך, מה בא לו לראות ולעשות, איך אתה משדר אליו ואיך אתה קולט אותו. זו נקודת מבט ששואפת לתת למקצועיות ביטויים קצת אחרים – יכולת הבעה, בשלות ויכולת להיות".

העבודה הראשונה של ההרכב, מת, הוצגה בפסטיבל אינטימאדאנס. בפסטיבל הרמת מסך האחרון העלה ההרכב את מונק, עבודה מרגשת, אם כי לא מדויקת. "הרמת מסך היתה שיא לכולנו. זה חיזוק שהדבר שאנחנו עושים הוא חשוב", מסביר שרעבי. "אמנם לא כולנו יכולים לעשות שפנט ולקפוץ שלושה מטרים, אבל בעיקר זיהינו אחד בשני בגרות ובשלות ומוכנות לעשות דרך. בין שיעורי הטכניקה שלנו יש ריקודי בטן באלדי, ואנחנו גם לומדים פלדנקרייז ובלט. אנחנו לא דווקא מחויבים לסגנון זה או אחר, אלא שואפים לבחור כל פעם מחדש מה בא לנו לעשות. זה לא מובן מאליו שאנחנו שנתיים ביחד, אנחנו מתבשלים על אש קטנה".

עידו צדר, אחד מאנשי הקונטקט הוותיקים בארץ וחבר בהרכב של שרעבי, התחיל לעסוק בקונטקט כחווית תנועה חזקה. לאחר מכן פנה ללימודי מחול בקבוצה ביפו, שם למד את הבסיס הטכני של הקונטקט אצל סנדרה אמסלם, היום

במרכז סנדסיאל לריקוד חדש. מהלימודים האלה הגיע צדר להופעות על במות מקצועיות. "תומר ומיה שטרן הוזמנו עם המופע ארוחת ערב לסין ולגרמניה. אבל הוא נפצע והם כמעט ביטלו. הצעתי להחליף אותו ומיה ואני לקחנו את הצ'אנס. נכנסנו לחזרות אינטנסיביות ונסענו. בגרמניה זיכינו אותם בפרס ראשון לכוריאוגרפיה".

לדברי צדר, "קונטקט זה לבטא את מה שיש לך כמו בשיחה, רק שהשיחה מנוהלת דרך הגוף. בקונטקט יש דינמיקה חברתית ואישית, ריקוד, הבעה ותנועה, ריפוי ומרחב של חופש, כל עוד אתה לא אונס אדם אחר במרחב שלו. אתה מציע הצעות בריקוד שלך, וכל הזמן הוא יכול להחליט אם לקבל הצעות ולהציע הצעות משלו". צדר משמש כיום אסיסטנט של אריה בורנשטיין במסלול להכשרת מורים בסמינר הקיבוצים.

טל אבני, בוגר הלהקה של ליאת דרור וניר בן גל, פתח לאחרונה את מוסך הגוף, סטודיו לתנועה חופשית בשכונת נגה ביפו. "התחלתי מאמנויות לחימה ולימודי תנועה", מספר אבני, "הייתי בקרקס פלורנטין ולאחר מכן הלכתי לרקוד בהאנגר אדמה שלוש שנים. אמנות החימה הכניסה אותי בקלות לעולם התנועה והקונטקט. בלהקה של דרור ובן גל עבדנו עם קונטקט, בלי לקרוא לזה קונטקט. היינו משתמשים במלים כמו משיכה, תמיכה, שליטה ואיבוד תמיכה. לאחרונה הקמתי את מוסך הגוף, שמאפשר לאנשים להתבטא באופן שהם בוחרים. המקום מפגיש רקדנים מקצועיים ולא מקצועיים. עולם המחול המקצועי לא מחובר לעולם הקונטקט, אלא שומר על פסון. אני לגמרי מבין את זה, אבל מרגיש שיש זלזול מסוים בקונטקט".

אילנית תדמור ליהקה לאחרונה חברים חדשים להרכב האימפרוביזציה שלה. מעשרות הרקדנים שבאו לאודישנים בחרה חמישה, שמהם רק אחת עברה הכשרה קונווציונלית במחול. "לאודישנים הגיעו כ-70 איש שנמצאים על התפר בין קונטקט למחול וזה הדהים אותי. יש אנשים שההכשרה שלהם לא קלאסית, אבל יש להם מיומנות", היא אומרת, "אנשי הפרפורמינג מתעוררים, מעניין לראות לאן זה הולך".

לילך גביש – עיתונאית ואשת קולנוע. בכתיבתה עוסקת לילך בייצוגים עכשוויים של התרבות ובהשפעה ההדדית בינם לבין החברה הישראלית. בוגרת לימודי מלגה במחלקה לקולנוע, קמרה אובסקורה חיפה, ובעלת תואר ראשון של התוכנית הרב תחומית באמנויות, אוניברסיטת תל אביב. בימה את הסרט הדוקומנטארי מחכים לכבודו, וכעת עובדת על סרט אישי, אורינטליסטי.